

Archiwa i biblioteki naukowe – wspólne przestrzenie działań, konferencja naukowa zorganizowana z okazji Jubileuszu 50-lecia Zakładu Archiwistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań, 24–25 listopada 2022 r.

W dniach 24–25 listopada 2022 r. na Wydziale Historii UAM odbyła się konferencja naukowa *Archiwa i biblioteki naukowe – wspólne przestrzenie działań* zorganizowana przez Zakład Archiwistyki UAM, Archiwum Państwowe w Poznaniu oraz Archiwum UAM. Całość spotkania została przygotowana z okazji jubileuszu 50-lecia Zakładu Archiwistyki UAM, który powołano 22 listopada 1972 r. Oficjalnego otwarcia konferencji dokonał Dziekan Wydziału Historii UAM prof. dr hab. Józef Dobosz, który powitał wszystkich uczestników i życzył owocnych obrad.

Następnie prof. Krzysztof Strykowski, kierownik Zakładu Archiwistyki UAM, poprowadził uroczystości jubileuszowe. Złożono życzenia i odczytano adresy gratulacyjne. Te ostatnie zostały przedstawione i złożone przez: dr hab. Lucynę Harc w imieniu dra Pawła Pietrzyka, Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych i w imieniu władz Instytutu Historii Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. Wandę Krystynę Roman w imieniu pracowników Katedry Archiwistyki i Zarządzania Dokumentacją Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, dra Huberta Mazura w imieniu pracowników Katedry Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, dra Tomasza Matuszaka w imieniu pracowników Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim, mgra Piotra Józefiaka w imieniu Andrzeja Jabłońskiego, prezesa Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, dyrektora Henryka Krystka w imieniu pracowników Archiwum Państwowego w Poznaniu.

Po zakończeniu pierwszej części jubileuszu prof. Irena Mamczak-Gadkowska w referacie pt. *50 lat Zakładu Archiwistyki na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Dorobek naukowy i dydaktyczny* przedstawiła jego działalność na przestrzeni półwiecza. W sposób szczególny zostały ukazane dokonania twórcy zakładu, jego organizatora i pierwszego kierownika doc. dra hab. Franciszka Paprockiego. W dalszej części zostały przedstawione najważniejsze kierunki badań naukowych, wydawanych publikacji z zakresu archiwistyki na UAM. Wystąpienie prof. I. Mamczak-Gadkowskiej zakończyło panel jubileuszowy.

Po krótkiej przerwie rozpoczęła się kolejna część, w której obrady toczyły się pod przewodnictwem prof. Magdaleny Biniś-Szkopek z UAM. Pierwsza w referacie pt. *Archiwa państwowe i biblioteki – doświadczenia we współpracy, wyzwania na przyszłość* wystąpiła dr hab. Lucyna Harc z UWr/NDAP. Przedstawiła najważniejsze przepisy prawne dotyczące współpracy archi-

wów państwowych i bibliotek. Wskazała również na aspekty związane ze wspólną działalnością wydawniczą w zakresie upowszechnienia zbiorów archiwalnych i bibliotecznych. Niezwykle ważnym elementem wspólnych działań są prace i wymiana doświadczeń dotyczących digitalizacji.

Następnie prof. W.K. Roman z UMK w referacie pt. *Archiwalia w Bibliotece Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Londynie* przedstawiła pokrótce cele statutowe ośrodka jako instytucji emigracyjnej. Prócz ukazania charakteru archiwaliów w nim zgromadzonych omówiła kwestie dotyczące łączenia w codziennej działalności i pracy roli archiwum, muzeum i biblioteki.

Kolejny referat pt. *Regulacje prawa polskiego dotyczące archiwów i bibliotek – obszary wspólne i różnice* zaprezentował prof. Marek Konstankiewicz z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Prelegent skupił się na przedstawieniu najważniejszych aktów prawnych dotyczących działalności archiwalnej i bibliotecznej z jednoczesnym ukazaniem kwestii terminologicznych wynikających z przepisów prawa.

Profesor Robert Degen z UMK przedstawił referat pt. *Gromadzenie archiwaliów przez lwowską bibliotekę uniwersytecką w latach 90. XIX w.* Ukazał on proces pozyskiwania zbiorów wraz z ich charakterystyką. Jednocześnie omówił proces ewidencjonowania i katalogowania zbiorów.

Następnie dr Agnieszka Brockmann z Collegium Polonicum w Słubicach w wystąpieniu pt. *Współpraca archiwów i bibliotek niemieckiego obszaru językowego w dziedzinie opracowywania spuścizn naukowych i literackich: Federacja Kalliope i jej partnerzy* ukazała zadania federacji w zakresie wykorzystywanych narzędzi pracy, służących wprowadzeniu do obiegu naukowego spuścizn po naukowcach, literatach i osobistościach życia publicznego. Pod kierownictwem Biblioteki Państwowej w Berlinie w tym procesie wykorzystywane są katalogi haseł wzorcowych Niemieckiej Biblioteki Narodowej oraz system biblioteczny a/DIS. Działalność ta została podparta przykładem Archiwum im. Karla Dedeciusa, które działa przy CP w Słubicach.

Po wygłoszeniu wszystkich referatów odbyła się dyskusja, w której udział wzięli m.in. prof. Stanisław Sierpowski z UAM i prof. Waldemar Chorążyczewski z UMK. Poruszyli zagadnienia dotyczące powołania samodzielnych kierunków kształcenia archiwistów wraz z uzupełnieniem nauki o przedmioty z zakresu bibliotekoznawstwa i muzealnictwa.

Po krótkiej przerwie rozpoczęły się obrady w kolejnej części, której prowadzenie objął prof. R. Degen. Pierwszy referat pt. *System informacyjno-biblioteczny w archiwach państwowych* wygłosiły wspólnie dr Anna Laszuk i Agnieszka Makówka z NDAP. Omówiły zadania i funkcje bibliotek działających w strukturze archiwów państwowych. Zaprezentowały również ideę i zbiory powołanej w 1952 r. Centralnej Biblioteki Archiwistycznej działającej przy NDAP.

Następnie prof. W. Chorążyczewski z UMK w wystąpieniu pt. *Dokumenty w książkach. Zachęta do wertowania księgozbiorów* ukazał wartość płynącą z wpisów zamieszczonych w wydawnictwach drukowanych. W sposób szczególny skupił się na wpisach własnościowych, ekslibrisach, dedykacjach umieszczonych w publikacjach, które mają wiele egzemplarzy. Ponadto pokazał przykłady dopisek, uzupełnień i komentarzy naniesionych na marginesach. Podkreślić należy, że tego typu informacje spotkamy w konkretnej książce, którą należy traktować jako unikat. Prelegent poruszył również problematykę zespołowości występującą w księgozbiorach. Przez swoje wystąpienie autor zachęcał do czerpania wiedzy z tego typu wpisów.

Kolejny referat pt. *Udostępnianie zbiorów bibliotecznych w archiwach państwowych* wygłosił dr Hubert Mazur z UP KEN. Skupił się w nim na ukazaniu działalności i możliwości pracy bibliotek, które funkcjonują w każdym archiwum państwowym. Z prezentowanej treści wyłonił się swoisty przegląd tych jednostek w polskiej sieci archiwów.

Ostatnie wystąpienie pt. *Czym archiwa nie są? Co o różnicach między archiwami a bibliotekami użytkownik znajdzie w Internecie?* przedstawiła dr Monika Cołbecka reprezentująca UP KEN. Na początku zaznaczyła, że biblioteki nad archiwami mają znaczną przewagę. Wynika ona z funkcjonowania tych pierwszych w życiu człowieka od początku jego edukacji. Najważniejszą częścią referatu było ukazanie różnic pomiędzy bibliotekami i archiwami w zakresie kwestii dotyczących m.in. gromadzenia, charakteru i struktury księgozbioru/zasobu, systemów wyszukiwawczych oraz dostępu do zbiorów. Analiza została przeprowadzona w oparciu o raport z badania przestrzeni wirtualnych instytucji gromadzących nośniki informacji.

Tę część obrad zakończyła krótka dyskusja. Wzięli w niej udział referenci, którym zostały zadane pytania przez uczestników obrad.

Ostatni panel pierwszego dnia obrad poprowadził prof. W. Chorążyczewski z UMK. Pierwszy głos zabrał dr Wojciech Woźniak z Biblioteki Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, który przedstawił referat pt. *Zbiory archiwów i bibliotek online – perspektywy synergii*. W pierwszej kolejności ukazał kwestie terminologiczne dotyczące danych archiwalnych i bibliotecznych. Następnie omówił działania wspólne w zakresie współpracy i udostępniania materiałów archiwalnych i bibliotecznych w sieci. W sposób szczególny działania te zostały przedstawione na przykładzie Biblioteki SGGW.

Kolejny referat pt. *Platforma Cyfrowa PAN Biblioteki Kórnickiej – podsumowanie projektowania i wdrożenia zintegrowanego systemu bibliotecznego* wygłosiła dr Aleksandra Losik-Sidorska reprezentująca UAM i PAN Bibliotekę Kórnicką. Rozpoczęła wystąpienie od omówienia całości działań zrealizowanych w ramach projektu „Cyfrowe udostępnianie zasobów PAN Biblioteki Kórnickiej”. Następnie przedstawiła proveniencję zbiorów, które podlegały digitalizacji (zbiory specjalne i muzealia).

Z kolei Agnieszka Góralczyk i Paweł Jakubiec z Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie w referacie pt. *Archiwum uczelni w strukturach Biblioteki Głównej – możliwości i wyzwania – na przykładzie Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie* ukazali działalność archiwum szkoły wyższej z perspektywy działania w ramach podporządkowania bibliotece. Prócz tych kwestii w krótkim zarysie została omówiona historia nauk rolniczych w ośrodku krakowskim, których początków należy upatrywać na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Ostatni referat pt. *Współpraca Archiwum i Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego w zakresie zabezpieczania i udostępniania zasobów uczelni oraz prowadzenia działalności informacyjnej* wygłosili przedstawiciele tych jednostek dr Monika Płuciennik (Archiwum UG) i Roman Tabisz (Biblioteka UG). W sposób szczególny odnieśli się do praktycznych działań podejmowanych przez obie agendy w zakresie prowadzenia działalności wystawienniczej i popularyzacji. Ponadto przedstawili prace realizowane wspólnie w ramach gromadzenia i ochrony zbiorów.

Po wysłuchaniu wszystkich referatów rozpoczęła się dyskusja. Oscylowała ona wokół możliwości wspólnych działań i projektów realizowanych przez archiwa i biblioteki. Zgodnie z tradycją po zakończonych obradach w Sali Błękitnej Domu Studenckiego Jowita miał miejsce bankiet, w trakcie którego kontynuowano świętowanie jubileuszu. Jednocześnie był to czas dodatkowych rozmów i dyskusji dotyczących archiwów i bibliotek.

Drugi dzień obrad otworzyli wspólnie prof. Krzysztof Strykowski i prof. Magdalena Biniś-Szkopek, którzy o prowadzenie pierwszego panelu poprosili dra Wojciecha Woźniaka z SGGW. Pierwszy referat pt. *Professorial Manuscripts at the University of Geneva* wygłosił prof. Michael Green z Uniwersytetu Łódzkiego. Omówił on kolekcje archiwalno-biblioteczne zachowane w Genewie, które zostały zgromadzone przez wybranych profesorów Wydziału Teologicznego w okresie nowożytnym. W swoim wystąpieniu ukazał możliwości badawcze powyższego zbioru wraz z próbą opisanie środowiska akademickiego na podstawie zachowanych materiałów.

Następnie głos zabrał dr Tomasz Czarnota z UMCS, który w wystąpieniu pt. *Biblioteka specjalistyczna Archiwum Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Lublinie – próba rekonstrukcji funkcji i charakterystyki zbiorów* przedstawił charakterystykę działania bibliotek działających w organach partyjnych w czasie PRL. W dalszej części zostały ukazane kwestie dotyczące profilu jej działalności oraz gromadzonych zbiorów.

Kolejny referat pt. *Spuścizna prywatna Tadeusza Regera w zasobie Książnicy Cieszyńskiej* wygłosiła Agnieszka Laskowska reprezentująca Książnicę Cieszyńską właśnie. W trakcie wypowiedzi przedstawiła sylwetkę twórcy spuścizny, który zapisał się w dziejach Śląska Cieszyńskiego jako redaktor, publicysta, a także działacz narodowy i niepodległościowy. Jednak najwięcej uwagi prelegentka poświęciła ukazaniu układu i treści spuścizny oraz

jej wartości naukowej. Opisała zastosowane metody porządkowania oraz sposób prezentacji zbioru w wersji cyfrowej na platformie Śląskiej Biblioteki Cyfrowej.

Doktor Tomasz Hajewski z Archiwum Państwowego w Katowicach odział w Cieszynie w wystąpieniu pt. *Między Archiwum a Książnicą: Archiwalia Komory Cieszyńskiej w dwóch cieszyńskich instytucjach kulturalnych* przedstawił jeden z najcenniejszych zbiorów archiwalnych zgromadzonych w Cieszynie – Akta Komory Cieszyńskiej. Na wstępie wyjaśnił, w jaki sposób doszło do rozdziału materiałów pomiędzy dwie instytucje działające w tym mieście. Następnie omówił sposoby opracowania i katalogowania zachowanych materiałów w obu placówkach.

Ostatni referat w pierwszym panelu wygłosili wspólnie dr Tomasz Matuszak z Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim i doc. dr Olga Gaidai z Czarnomorskiego Narodowego Uniwersytetu im. Petra Mohyły w Mikołajowie / Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim. Temat ich wystąpienia brzmiał: *Współpraca i popularyzacja działalności Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim z instytucjami naukowymi Ukrainy*. W jego trakcie ukazane zostały najważniejsze inicjatywy, jakie podejmuje piotrkowskie archiwum w tym zakresie. W pierwszej kolejności wymieniono organizację wspólnych wystaw oraz publikowanie prac naukowych. Poruszono również kwestie związane z organizacją szkoleń i wyjazdów studyjnych. Niezwykle ważne okazało się przedstawienie działań środowiska archiwistów w zakresie wsparcia narodu ukraińskiego po wybuchu wojny w lutym 2022 r.

Po przerwie rozpoczęła się ostatni panel konferencji, którego prowadzenie objęła dr hab. Lucyna Harc z UW r/NDAP. Pierwsi głos zabrali Ryszard Bacmaga z Archiwum Państwowego we Wrocławiu oraz Grzegorz Przybysz i Tomasz Kalota obaj reprezentujący UW r. Przedstawili referat pt. *Regionalny GLAM jako wspólna przestrzeń działań archiwistów i bibliotekarzy*. Autorzy omówili projekt digitalizacji zbiorów, który został wdrożony we współpracy Archiwum i Biblioteki UW r oraz Archiwum Państwowego we Wrocławiu. Jego realizacja była możliwa dzięki licznym spotkaniom i szkoleniom, podczas których zostały wypracowane metody pracy. W ten sposób wytypowany zasób archiwalno-muzealny został zdigitalizowany i udostępniony w sieci. Sam projekt doprowadził do wymiany doświadczeń pomiędzy instytucjami kultury Dolnego Śląska¹.

Przedostatni referat pt. *Platforma RCIN jako archiwum naukowe, muzeum oraz biblioteka cyfrowa 27 instytucji naukowych* zaprezentowała Anna Mikiel-

---

¹ Szczegółowy opis projektu znajduje się na stronie internetowej Uniwersytetu Wrocławskiego. Zob.: <https://uwr.edu.pl/otwarte-zasoby/regionalny-glam/> (dostęp: 26 sierpnia 2023 r.).

ska z Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego PAN w Warszawie. Na początku została omówiona historia powołania repozytorium cyfrowego instytutów naukowych, której początku należy upatrywać w roku 2008. Wtedy to powstała Cyfrowa Biblioteka Instytutów Naukowych PAN, następnie w 2010 r. przekształcona w repozytorium, w którym obecnie umieszczone są w wersji cyfrowej dobra kultury materialnej, materiały archiwalne i dane badawcze. Jako podsumowanie została ukazana misja całości projektu – ucyfrowienie i upowszechnienie szeroko rozumianych zasobów nauki.

Zamykający konferencję referat pt. *Zbiory archiwalne w Bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk* wygłosił dr Norbert Delestowicz z Biblioteki PTPN. Ukazał pokrótce zgromadzone w instytucji zbiory archiwalne wraz ze sposobami ich pozyskania. Obecnie biblioteka przechowuje około 2500 jednostek rękopiśmiennych pokazujących dzieje Poznania i Wielkopolski.

Na zakończenie prof. Krzysztof Strykowski dokonał podsumowania obrad, podziękował wszystkim referentom za przygotowane wystąpienia oraz uczestnikom za udział w jubileuszu. Kolejnymi konkluzjami podzieliła się również prof. Magdalena Biniś-Szkopek, która wyraziła nadzieję na kontynuację problematyki konferencji w nadchodzących latach. Ponadto złożyła podziękowania wszystkim zaangażowanym w jej organizację. W słowach podsumowania zostało także wyrażone zaproszenie do wzięcia udziału w następnej konferencji, która jest zaplanowana na listopad 2023 r.

dr Piotr Józefiak

(Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

ORCID iD: 0000-0003-2904-8019